

УДК 343.982

О. А. Парфіло
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник, начальник відділу

*Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України*

ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті розглянуто досвід техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів в країнах ЄС. Проаналізовано позитивні надбання в організації роботи криміналістичних підрозділів правоохоронних органів європейських держав. Надано пропозиції щодо впровадження у вітчизняну практику європейського досвіду організації техніко-криміналістичного забезпечення протидії злочинності.

Проблема підвищення ефективності протидії злочинності у сучасних умовах українського державотворення, набуває особливої гостроти, зважаючи на розпочате реформування всієї вітчизняної правоохоронної системи. Одним із шляхів її вирішення є впровадження в Україні новітніх техніко-криміналістичних засобів, прийомів, методів, призначених для збирання, дослідження й використання доказів з метою розкриття і розслідування злочинів та встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні.

В той же час національні правоохоронні органи в розвинених країнах світу за останні десятиліття, збагатились новими криміналістичними знаннями, значно розширили власний техніко-криміналістичний арсенал (засобів, прийомів і методів) боротьби зі злочинністю, а також провели якісні організаційно-структурні перетворення. Тому, аналіз зарубіжної практики був би вельми корисним для пошуку шляхів удосконалення техніко-криміналістичного забезпечення (далі – ТКЗ) розкриття та розслідування злочинів.

Зарубіжний досвід використання та впровадження криміналістичних знань і техніки досліджувався у працях таких вчених-юристів, як П. Д. Біленчук, Т. В. Будко, А. Ф. Волобуєв, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, Є. Г. Коваленко, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, І. В. Пиріг, П. І. Репешко, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, П. В. Цимбал, В. Ю. Шепітько, М. Г. Щербаковський та інших науковців.

Водночас, інтеграція в європейський простір, зумовлює потребу в подальшому комплексному дослідженні розглянутої проблематики на досвіді країн Європейського Союзу.

Саме тому метою представленої до уваги статті є розгляд особливостей організації та практичної реалізації ТКЗ розкриття та розслідування злочинів в окремих європейських країнах.

Розпочнемо огляд системи ТКЗ з країни-лідера Європейського Союзу – Федеративної Республіки Німеччина.

Слід зазначити, що в німецькій криміналістичній науці під криміналістичною технікою розуміється розділ криміналістики, який утворює сукупність природничо-технічних висновків і методів, а також технічних засобів і прийомів, що базуються на них та спрямовані на пошук, збереження і використання слідів для отримання доказів з метою виявлення, розкриття та запобігання злочинів та інших криміналістично релевантних подій [1, с. 24].

Основними суб'єктами застосування криміналістичної техніки в Німеччині є техніко-криміналістичні установи, представлені головним чином в структурі поліції, хоча такі установи є і в інших державних органах, а також у приватній сфері. Насамперед за сферу ТКЗ в Німеччині відповідальні криміналістичні підрозділи (установи, відділи, лабораторії), що знаходяться у складі Федерального відомства у кримінальних справах (das Bundeskriminalamt – ВКА), а також Митного кримінального відомства Міністерства фінансів (Zollkriminalamt – ЗКА), федеральної поліції (Bundespolizei – BPOL) та інших органів [2, с. 7].

В структурі Федерального відомства у кримінальних справах (його ще називають Федеральною кримінальною поліцією), необхідно звернути увагу на такі підрозділи: КІ (Kriminalistisches Institut – Інститут криміналістичних досліджень); КТ (Kriminaltechnische Institut – Техніко-криміналістичний інститут, або Інститут судових експертиз); ЗД (Zentrale kriminalpolizeiliche Dienste – Центральна кримінально-поліцейська служба).

Інститут криміналістичних досліджень (КІ) є провідною науково-дослідною установою німецької кримінальної поліції. Зокрема, у складі Інституту діє науково-координаційний центр, завданням якого є моніторинг ринку прикладних технологій і наукових розробок, в тому числі й у сфері комп'ютерно-технічних експертиз та методик збирання й аналізу цифрових доказів (наприклад, методи фіксації змісту веб-сайту з метою подальшого використання цифрових даних у кримінальному судочинстві). На базі КІ організовано курси підвищення кваліфікації для різних категорій співробітників ВКА, в тому числі для експертів-криміналістів. Для них проводяться семінари, тренінги та інші навчально-практичні заходи [3].

Наступним підрозділом є, Техніко-криміналістичний інститут (КТ), головним завданням якого є забезпечення всебічної наукової та координуючої допомоги у розкритті злочинів і представленні доказів у суді. КТ має у своєму розпорядженні передові технології для проведення криміналістичних експертиз, найсучаснішу криміналістичну техніку та необхідний науковий потенціал співробітників. Робота даного Інституту вирізняється науково-дослідною спрямованістю, що проявляється в удосконаленні методик прове-

дення експертних досліджень при розкритті злочинів. У штаті даної наукової установи перебуває близько 325 співробітників, які представляють більше, ніж 60 професій – балістики, лінгвісти, фізики, хіміки, біологи, психологи, тощо. Щорічно співробітниками КТ проводиться понад 10 тис. різних експертиз за запитами підрозділів кримінальної поліції ФРН, а також їхніх колег з інших країн. Інститут активно співпрацює з аналогічними підрозділами інших країн у складі Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI), що поєднує близько 64 експертних установ Європи [4].

Техніко-криміналістичний інститут є відповідальним за підтримку на високому рівні стандартів криміналістичної техніки Федерації та її земель (адміністративно-територіальних одиниць у ФРН).

До складу Інституту входять п'ять відділів, розділених на двадцять два відділення. Організація основних лабораторій та їх матеріально-технічна база відповідають вимогам міжнародних стандартів, дослідження виконуються на високому якісному рівні. Наприклад, існує відділення ідентифікації особи за генетичними ознаками, де проводяться експертизи з дослідження ДНК, фізико-технічні експертизи (механізм утворення слідів біологічних рідин), а також дослідження волосся людини.

Німецькі криміналісти використовують балістичні експертизи для моделювання ситуації при розслідуванні злочинів, вчинених з використанням вогнепальної зброї. У випадку неоднозначної картини злочину, фахівці відновлюють обставини події з використанням спеціального обладнання і за потреби використовують полігони Бундесверу. Балістична лабораторія КТ оснащена найсучаснішим обладнанням для відстрілу зброї, моделювання обставин злочину, акустичного дослідження звуку пострілу, а також наочним приладам для навчання експертів-балістиків і складання ними іспиту із практичної підготовки. У ході проведення експертиз співробітники підрозділу вирішують широкий спектр ситуаційних і технічних завдань, проводять складні комплексні дослідження разом з експертами інших спеціальностей – фізиками, хіміками й фоноскопистами.

Лабораторії Інституту із виявлення слідів рук, мають прилади для використання сучасних фізичних і хімічних методів, що застосовуються у дактилоскопії: цианокрилатні, DFO і NPВ камери, прилад для обробки слідів рук металами, різноманітна фототехніка в необхідній кількості [2, с. 10-11].

Одним із ключових підрозділів в системі ТКЗ Німеччини – Центральна кримінально-поліцейська служба (ZD), яка за своїм функціональним призначенням є оперативно-тактичним центром поліцейської діяльності в державі. Сюди надходять найбільш важливі дані про злочини та злочинців, які концентруються та аналізуються в різних інформаційних базах. Разом з тим, співробітники підрозділу ZD надають й іншу всебічну допомогу федеральним і земельним поліцейським органам в розслідуванні та розкритті злочинів. Насамперед, це криміналістичне супроводження огляду місця події. У своєму арсеналі спеціалісти ZD мають великий набір спеціальних костю-

мів (захисні комбінезони, бахіли, маски, гумові рукавички й інше), а також різне пошукове і фіксує обладнання (набори ліхтарів, лазерний 3D-сканер, сканери для слідів взуття й шин, спеціальні пирососи з фільтром для збору мікрослідів). У розпорядженні ZD ВКА знаходиться парк автомобільних лабораторій, спеціально обладнаних під різні виїзди – ДТП, злочини проти життя та здоров'я особи, випадками, пов'язаними з вибухами, пожежами, застосуванням вогнепальної зброї. Мобільні лабораторії оснащені найсучаснішими інструментами та обладнанням, у тому числі для знешкодження вибухових пристроїв [2, с. 13-14].

Підсумовуючи вивчення системи ТКЗ у ФРН, слід зазначити про значний вклад криміналістів Німеччини у розробку та вдосконалення техніко-криміналістичних методів, прийомів і засобів та їх стандартизації на загальноєвропейському рівні. Крім цього, в рамках міжнародного співробітництва з правоохоронними органами інших держав, німецькі фахівці надають допомогу останнім у навчанні їх персоналу, консультують щодо створення систем управління якості відповідно до міжнародних стандартів, сприяють формуванню національних баз даних ДНК, надають доступ до різного роду техніко-криміналістичних колекцій тощо [5, с. 231].

Для удосконалення вітчизняної моделі ТКЗ протидії злочинності надзвичайно пізнавальним є досвід Королівства Нідерландів. Оскільки, Нідерландський інститут судових експертиз (The Netherlands Forensic Institute–NFI) є інноваційним центром експертно-криміналістичних досліджень не лише своєї країни, а і Європейського Союзу в цілому.

Однією з пріоритетних науково-дослідних програм NFI є розробка науку та технологій, що забезпечуватимуть проведення судових експертиз за результатами обстеження місця вчинення злочину, зокрема, сприятимуть процесу пошуку, виявленню, фіксації та збереженню відповідних слідів. Ця програма фокусується на розробці спеціального криміналістичного обладнання для використання на місці вчинення злочину або поблизу нього. Наприклад, мікроскопів, спектроскопів та мініатюрних версій інструментів і технічних засобів для проведення криміналістичних експертиз, також відомих, як «лабораторії, вмонтовані у чіп» («lab on a chip»), а також методик і технологій реконструкції обставин події злочину та візуалізації прихованих слідів.

Викликає захоплення робота одного із підрозділів NFI – лабораторії з проведення досліджень місця злочину (Crime Scene Investigation Laboratory – CSI Lab). Ця лабораторія займається відтворенням окремих епізодів події злочину. Вона оснащена встановленими камерами і датчиками та іншими технічними засобами, за допомогою яких у нідерландських спеціалістів, існує можливість в інтерактивному режимі 3D мати доступ до віртуального місця вчинення злочину, а також відтворювати моделі скоєння злочину. В умовах функціонування CSI-лабораторії, можливо, точно змодельовати дії на місці злочину у фізичному та віртуальному середовищі. Це величезний крок вперед у застосуванні способів та методів, що використовуються у про-

цесі навчання та тренування слідчих-криміналістів. Детальне моделювання дій на місці вчинення злочину є важливим досягненням, що надає нові можливості для тестування новітніх технологій розслідування.

Лабораторія оснащена спеціальною технікою, яка дає змогу вимірювати частоту серцевих скорочень (частоту пульсу) експертів-криміналістів з метою стеження за їх діями та здійснення запису зображення і звуку. Лабораторія має можливість науково аналізувати ці дані, тим самим отримуючи цінну інформацію про розвиток і вдосконалення методів і технічних засобів розслідування.

У майбутньому CSI-лабораторія, може також відігравати важливу роль у проведенні реконструкцій. Використання наявних 3D-технологій для відтворення подій на місці вчинення злочину, стане у нагоді поліцейським органам, судовій системі, суддям та представникам юридичного блоку, сприяючи їм в отриманні уявлення про ситуацію, за умов якої сталася подія.

Варто відзначити, що впровадження надсучасних методів і технологій в роботі нідерландських експертів-криміналістів дають нові можливості для дослідження слідів та речових доказів. Наприклад, в умовах функціонування лабораторії CSI, можливо зробити 3D-сканування місця злочину, відслідкувати і зафіксувати температурні показники та біологічні сліди, провести записи щодо середовища, використовуючи спеціальні окуляри і приєднати отримані дані та коментарі за допомогою технологій розширеної реальності (доповнення до об'єктів реального світу уявних об'єктів). Всі ці дані за допомоги таких технологій, можуть стати видимими у віртуальному середовищі лабораторії [6].

Постійно інвестуючи в науку та інновації, Нідерландський інститут судових експертиз здатний своєчасно та ефективно реагувати на нові виклики з боку злочинного світу.

Зважаючи на результати, проведеної у 2015 році реформи у Королівстві Швеція актуальним є вивчення досвіду організації роботи її Національного експертно-криміналістичного центру (National Forensic Centre, NFC).

Основним завданням NFC є сприяння поліції Швеції у процесі розслідування злочинів. Ця експертно-криміналістична установа здійснює лабораторні дослідження зразків, що були зібрані в різних місцях вчинення злочинів. Фахівці центру мають спеціальні знання з багатьох наукових дисциплін та використовують новітні методи і технології, з метою виявлення та збереження речових доказів, а також встановлення зв'язків між людьми, місцями та об'єктами.

Зокрема, ДНК лабораторія Національного криміналістичного центру Швеції, проводить експертні дослідження біологічних слідів з метою отримання повних або часткових профілів ДНК для подальшого порівняння з ДНК профілями підозрюваних осіб або з існуючою базою даних. Водночас, NFC обслуговує бази ДНК, забезпечуючи поповнення новими профілями та зразками з місць вчинення злочину.

Персонал біологічної секції NFC складається з 91 співробітника, 2/3 з яких працюють в рамках кримінальних проваджень, 1/3 – забезпечують аналіз ДНК та функціонування бази даних. За 2015 рік ними було надано близько 65000 висновків по дослідженню ДНК у судових справах, серед них більше, ніж 6 тис. у кримінальних провадженнях за вчинення особливо тяжких злочинів.

Привертає увагу наявність в лабораторії електронного контролю якості дослідження на кожному з його етапів (забір матеріалу, його маркування, обробка та отримання результатів).

Як правило, персонал лабораторії має базову біологічну або медичну освіту, наукові ступені. Після прийому на роботу, співробітники проходять додаткові тренінги. Спеціалістів лабораторії NFC не залучають до відбору проб на місцях злочину, але вони консультують поліцейських та криміналістів, які безпосередньо виїжджають на місця вчинення злочинів [2, с. 48-51].

За результатами дослідження, автор дійшов висновків, що підвищення результативності боротьби зі злочинністю в сучасних умовах може бути досягнуто за рахунок:

- розробки та активного впровадження інноваційних методів і технічних засобів криміналістики для вирішення конкретних завдань запобігання, розкриття і розслідування злочинів;
- оснащення експертно-криміналістичних підрозділів сучасними зразками криміналістичної техніки;
- створення системи управління якістю відповідно до міжнародного стандарту ISO/IEC 17025;
- забезпечення умов для спеціальної підготовки суб'єктів ТКЗ;
- формування та використання баз даних і криміналістичних колекцій для отримання, систематизації та реалізації криміналістично значимої інформації;
- розширення напрямів міжнародного співробітництва (участь в спільних науково-технічних проектах, обмін науково-методичною інформацією з іноземними партнерами, організація і проведення спільних науково-практичних заходів).

Перелік посилань

1. *Ackermann R., Clages H., Roll H.* Einführung in die Kriminalistik // Handbuch der Kriminalistik. Kriminaltaktik für Praxis und Ausbildung. 3 Auflage. Stuttgart, Dresden, 2007. Buch. 523 S.
2. *Любченко С. О., Нізовцев Ю. Ю., Парфило О. А.* Система забезпечення судово-експертної діяльності в державах – членах НАТО: наук.- практ. огляд за заг. ред. О. А. Парфила. Київ, 2015. 56 с.
3. *Abteilung "Kriminalistisches Institut" (KI)* // Офіційний сайт Федерального відомства у кримінальних справах (ВКА) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.bka.de/nn_206344/DE/DasBKA/Organisation/KI/organisationKI__node.html

4. *Abteilung "Kriminaltechnisches Institut" (KT)* // Офіційний сайт Федерального відомства у кримінальних справах (ВКА) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.bka.de/nn_204678/DE/DasVKA/Organisation/KT/
5. *Сокол В. Ю.* Особенности криминалистической техники в Германии // Общество и право. 2009. № 4 (26). С. 228-231.
6. *CSI Lab* // Офіційний сайт «The Netherlands Forensic Institute» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.csithehague.com/en/049/>

ТЕХНИКО-КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАСКРЫТИЯ И РАССЛЕДОВАНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ: ОПЫТ СТРАН ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

О. А. Парфило

В статье рассмотрен европейский опыт технико-криминалистического обеспечения (ТКО) как одной из важнейших составляющих в ходе осуществления расследования преступной деятельности правоохранительными органами государств Европейского Союза.

Анализ опыта стран ЕС подтверждает, что сегодня без применения современных технико-криминалистических средств и методов очень сложно обеспечить эффективный и достаточный уровень выявления, фиксации, изъятия и исследования доказательств.

На примере таких государств, как Федеративная Республика Германия, Голландия, Швеция и др. показано организационную структуру экспертно-криминалистических подразделений, а также уровень их технического и научно-методического оснащения.

Констатируется, что все без исключения судебно-экспертные учреждения и криминалистические подразделения рассматриваемых европейских стран значительное внимание уделяют контролю за соблюдением качества при проведении экспертных исследований.

Указывается, что в европейских странах широко используются базы данных криминалистически значимой информации, для наполнения которых применяют уникальное оборудование и передовые технологии, в том числе и биометрические.

По результатам исследования зарубежного опыта, автор пришел к выводам, что повышение результативности борьбы с преступностью в современных условиях может быть достигнуто за счет:

- разработки и активного внедрения инновационных методов и технических средств криминалистики для решения конкретных задач предупреждения, раскрытия и расследования преступлений;
- оснащения экспертно-криминалистических подразделений современными образцами криминалистической техники;
- создания системы управления качеством в соответствии с международным стандартом ISO/IEC 17025;
- обеспечения условий для специальной подготовки субъектов ТКО;
- оперативного получения, систематизации и реализации криминалистически значимой информации;
- формирования и использования баз данных и криминалистических коллекций для получения, систематизации и реализации криминалистически значимой информации;
- расширения направлений международного сотрудничества (участие в совместных научно-технических проектах, обмен научно-методической информацией с иностранными партнерами, организация и проведение совместных научно-практических мероприятий).

**CRIMINALISTIC PROVIDING AND TECHNICAL SUPPORT OF CRIME
DETECTION AND CRIMINAL INVESTIGATION:
THE EXPERIENCE OF THE EUROPEAN UNION**

O. Parfyo

The article examines the European experience in the scope of technical support and criminalistic providing (TSCP) as essential components in the course of criminal investigation conducted by law enforcement agencies of the European Union states.

Analysis of EU countries' experience confirms that now it is very difficult to provide an effective and sufficient level of identification, fixation, seizure and examination of evidence without application of modern technical and forensic tools and methods.

By the example of such countries as the Federal Republic of Germany, the Netherlands, Sweden and others, organizational structure of forensic-expert units, as well as their level of technical assistance and scientific-methodological support are presented.

The article establishes a fact that all of the forensic-expert institutions and criminalistic units of European countries place high emphasis on compliance control of quality during the expert studies.

It is indicated that databases of criminalistic information are used extensively in European countries, and the unique equipment and advanced technology, including biometrics, are applied to maintain these data banks.

Based on the research findings the author came to the conclusion that in the modern world enhancing the efficiency of the crime control can be achieved by means of:

- the development and active application of the innovative methods and techniques to solve specific problems of prevention, detection and investigation of crime;
- equipping forensic units with the advanced models of criminal investigation technique;
- the creation of a quality management system in accordance with ISO / IEC 17025 international standard;
- providing conditions for special training subjects of TSCP;
- formation and use of databases and forensic collection to obtain, organize and implement forensically relevant information;
- expansion of international cooperation (participation in the joint scientific and technical projects, exchange of scientific and methodological information with foreign partners, organization of joint scientific and practical activities).

УДК 343.985

О. І. Ревенко

провідний фахівець з організаційно-аналітичної роботи та контролю

Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка

**ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОГО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
НЕЗАКОННОГО ВИДОБУВАННЯ ВУГІЛЛЯ**

Стаття присвячена особливостям проведення такої слідчої (розшукової) дії, як допит підозрюваного. Виділено основні питання та завдання, що стоять перед слідчим під